

Születésnapi köszöntő a szakmaiság és a személyesség húrjain

Sárospataki Barnabás*

Garai I., Vincze B. és Szabó Z. A. (2016, szerk.): *Hiteles pedagógia: Tanulmányok Golnhofer Erzsébet tiszteletére*. Budapest: ELTE Eötvös Kiadó¹

Golnhofer Erzsébet hetvenedik születésnapja alkalmából jelent meg 2016-ban a *Hiteles Pedagógia* című tanulmánykötet. Ez a könyv izgalmas és tarka színfoltja a magyar neveléstudományi szakirodalomnak, s egyszerre kellemes, érdekes és hasznos olvasmány lehet mind a szakmabeliek, mind a laikusok számára. A kötet éppen attól válik izgalmassá, hogy a benne megjelent írások széles skálán foglalnak helyet a személyes köszöntőktől a pedagógiai esszéeken át a szakmaibb jellegű írásokig, melyeket olyan kutatók írtak, akiknek szakmai és/vagy személyes kötődésük van az ünnepelthez.

Bár a könyv írásai lazán kapcsolódnak egymáshoz, Golnhofer Erzsébet személye és életműve, valamint a címben is szereplő hitelesség fogalma fontos vezérfonalát jelentik a kötetnek. E két témát a

köszöntőben rögtön össze is kapcsolja Lénárd Sándor, s a magát az ünnepeltet jelöli meg szakmailag és emberileg hiteles személyként.

Falus Iván gördülékeny esszéjében a pedagógia hitelességét boncolgatja, rövid betekintést nyújtva a neveléstudomány történetének elmúlt évtizedeibe, melyet a Golnhofer Erzsébetnek szóló, személyesebb hangvételű kiszólások tesznek különlegessé. Írásában kiemeli a régebben jellemző ideológiai alapú pedagógia meghaladását, méltatja a magyar neveléstudományt és annak kutatóit a nemzetköziesedésben, a történeti hagyaték gondozásában és az interdiszciplinaritás terén tett előrelépések kapcsán. Megfogalmazza kételyeit a módszertani kérdések és a tudományos eredmények gyakorlatba való átültetésének terén, kiemelve ugyanakkor, hogy az ünnepelt személy munkássága e területeken is példaértékű.

M. Nádasi Mária születésnapi ajándéka didaktikai kérdések gyűjteménye. Kiemelt helyen az ünnepeltet, de bármely szakmabelit meghív ezzel a közös gondolkodásra, s a didaktika eredményeinek bővítésére. A felvetett kérdések – melyekben elmélet és gyakorlat szerencsésen összekapcsolódik – termékeny talajává lehetnek számos kutatásnak. Véleményem szerint kiemelten értékesek a tanárjelöltek óramegbeszélésein született, tervezéssel kapcsolatos kérdésfelvetései.

Petriné Feyér Judit írásműve üti meg a legközvetlenebb hangot, melyben saját maga is számos fontos, személyes részletet oszt meg Golnhofer Erzsébet életéből. Gondolatainak kerete a fájdalommal való megküzdés témája (mely számomra, akinek kapcsolata az ünneplettel a távoli (szakmai) tiszteletadás szintjén mozog, helyenként már-már zavarba ejtően kendőzetlen). Írása tiszteletadás és köszönetnyilvánítás személyes és szakmai

* Sárospataki Barnabás harmadéves doktori hallgató az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Karán. sarospataki.barnabas@ppk.elte.hu

1. A tanulmánykötet elérhető a <http://www.eltereader.hu/kiadvanyok/hiteles-pedagogia-tanulmanyok-golnhofer-erzsebet-tiszteletere/> oldalon

téren egyaránt, mely kapcsolatot teremt a szerző, az ünnepeelt és az olvasó között. Saját gondolatain túl több tanítvány személyes üzenetét is beemeli esszéjébe.

Kotschy Beáta írásával a kötet elmozdul a szakmaibb jellegű írások felé (mely innentől a kötetet jellemzi). Tanulmányában az értékeléssel kapcsolatos számos alapkérdést tekint át, melyben régi-új témák, szerzők épp-úgy előkerülnek, mint az aktualitások. Írása egyszerre hivatott eredmények bemutatására és kérdések felvetésére, kijelölve a téma kutatásának további lehetséges útjait.

Bárdossy Ildikó és Dudás Margit a tanárképzés, a tanárrá válás tanulhatóságát, tanulásának módjait tekinti át. E kérdések rövid történeti áttekintése után saját kutatásukból emelnek ki fontos szemelvényeket. Az eredmények kulcsfogalmai: önképzés, saját tanulási célok átgondolása, reflexió (érintőlegesen itt is megjelenik a kötet kulcsfogalma: a hitelesség); összegezve: az önszabályozott tanulás kulcsszerepét emelik ki, fontos támpontokat megfogalmazva a tanárképzés korszerűsítéséhez és programfejlesztéséhez.

Kálmán Orsolya írásában egy olyan kutatásba nyerhetünk betekintést, mely egy fontos, ám az érdeklődés fókuszába nem túl régen került témával foglalkozik: az egyetemek és főiskolák oktatóinak pedagógiai kompetenciáival. A kutatás fontos összefüggésekre világít rá, mint például arra, hogy az oktatók vélt pedagógiai kompetenciája összefügg azzal, hogy milyen pedagógiai támogatást igényelnek (leegyszerűsítve: készen kapott „recepteket”, vagy autonóm tanulási utakat támogató lehetőségeket), egy másik fontos eredmény, hogy a tudományos fokozat és a vélt pedagógiai kompetencia között nem mutatható ki kapcsolat. Ezek az eredmények fontos adalékok a felsőoktatás pedagógiájának megértéséhez és további kérdések felvetésének, kutatásoknak adnak teret.

Pusztai Gabriella tanulmánya szintén a felsőoktatás működését vizsgáló, statisztikai módszerekkel dolgozó kutatás egy szeletét mutatja be. A felsőoktatási intézmények népszerű (ám annál kevésbé megbízható) rangsorolását helyezi új alapokra számos eddig nem vizsgált tényező bevonásával, és a felsőoktatási hozzáadott értéket befolyásoló, fontos tényezők jelentőségére világít rá, mint például az intézményi közösségek, csoportok szerepe; illetve a generációkon belüli vagy éppen azok közötti kontaktusok aránya.

Márton Sára és Venter György (Bárdossy és Dudás írásához hasonlóan) a tanárképzés világának egy fontos részkerdését tárgyalja: a portfóliót mint viszonylag új tanulási és értékelési eszközt. Saját tapasztalataik gyűjteménye az írás, melyben hangsúlyosan teret kap a portfóliók értékelése (értékelhetősége) és annak szempontjai. Felvázolják a portfólió írása során adható támogatás lehetőségeit, melynek egyik fő konklúziója (hasonlóan a fent említett tanulmányhoz) hogy a reflexivitás és az önszabályozó tanulás kulcsfontosságú.

Szabolcs Éva írásának nagy erénye, hogy bár (hasonlóan a legtöbb, e kötetben megjelent tanulmányhoz) egy olyan témát érint, mely egy nagyobb kutatásának része, de a narrativitás, és a posztmodern történetírás kérdéséhez nem „felülről” közelít, hanem egy-két mellékszálra tér ki, mely valóban izgalmas és érdekes adalékokkal szolgál. Röviden bemutat néhány narratív szemléletű pedagógiai kutatást, mellyel kézzelfoghatóan illusztrálja a narratív megközelítésmódot és ezáltal hatásosan alakíthatja, tágíthatja az olvasó kutatási szemléletét, kutatásának határait.

Vincze Beatrix egy olyan személy, Lesznai Anna életét foglalja össze röviden biográfiai írásában, akinek (ismét a kötet címhez kapcsolódva) az autenticitás fontos kérdéskörként volt jelen személyes életében, művészeti tevékenységében és pedagógiai munkásságában egyaránt. Vincze egy olyan kvázi-pedagógus nőalak emlékezetét eleveníti fel írásával, akinek élettörténetének és munkásságának részletes megismerése még várat magára, holott sok fontos tudás és érték láthatna napvilágot ezek feltárása során.

A kötet végéhez közeledve egy kiemelkedően alapos munkát olvashatunk Németh András tollából. E tudománytörténeti írás, mely a sztálini diktatúra idején bekövetkező változásokat mutatja be, rendkívül lényegrető-

rő és egyben alapos, terjedelméhez képest nagy szakirodalmi háttérrel vonultat fel, elméleti szempontból is igen megalapozott, s így hiteles tudományossággal rajzolja meg a kommunista neveléstudomány sajátosságait, nem pusztán egy korszakot bemutatva, hanem a jelenkorra vonatkozó fontos tanulságokat is megfogalmazva.

A könyv zárásaként Réthy Endréné másodelemzését olvashatjuk, melyben tulajdonképpen egy mélyfúrás-szerű vizsgálat során hasonlítja össze a 60-as évek NDK-jának nevelőintézeti gyakorlatát és a makarenkoi nevelési elveket. Az izgalmas és érzékeny összehasonlítás rávilágít arra (ismét a hitelesség kérdéskörét implikálva), hogy az akkori rendszer által hangoztatott elvek, mennyire távol álltak a gyakorlati megvalósítástól.

Mint látható, a szakmai témájú tanulmányok két nagy tudományterületet érintenek: didaktikai és neveléstörténeti kérdéseket tárgyalnak. Nem véletlenül, hiszen Golnhofer Erzsébet elsősorban e két területen kutatott és publikált. A kutatások, esszék tárgya szerint is csoportosíthatók az írások. Előkerülnek a neveléstudományra magára vonatkozó témák (Falus Iván; Szabolcs Éva; Németh András), terítéken vannak általános didaktikai kérdések (M. Nádas Mária; Kotschy Beáta), olvashatunk a tanárképzés (Bárdossy Ildikó és Dudás Margit; Márton Sára és Venter György) és általában a felsőoktatás világáról (Kálmán Orsolya; Pusztai Gabriella), illetve az oktatás-nevelés egyes határterületeibe nyerünk betekintést: életreform és pedagógia (Vincze Beatrix), nevelőintézetek (Réthy Endréné). Az alap- és középfokú oktatás, a gyermekkorkutatás, az iskola világa, az osztálytermi témák sajnos nem igen kaptak helyet ebben a gyűjteményben, holott Golnhofer Erzsébet eddigi életműve ezt maximálisan indokolná. Hogy ezek a tematikailag különböző írások mégis egységes kompozíciót alkotnak és egy szép ívbe rendeződnek a kötetben, az a szerkesztők: Garai Imre, Vincze Beatrix és Szabó Zoltán András munkáját dicséri.

Érdekes megfigyelni azt, hogy hogyan kapcsolódnak az egyes tanulmányok az ünnepelthez. Míg a kötet elején olvasható írások személyesen megszólítják Golnhofer Erzsébetet (adott esetben „Tanárnőt” vagy akár „Erzsit”) a későbbiekre inkább az jellemző, hogy az ünnepelt kutatási eredményeinek valamelyikéhez kapcsolódnak bevezetőjükben. Ez is hozzájárul ahhoz, hogy e születésnap i kötetben az ünnepelt személyes és szakmai kapcsolatai, élete, munkássága egyaránt kirajzolódik töredékeiben.

Az írások fontos tudományos tudást közvetítenek, azonban nem állítható, hogy szakmai szempontból kifogástalanok, illetve, hogy jelentős novummal bírnának. A legtöbb írás a szerzők más helyeken is publikált kutatómunkájának kisebb mellékszálait, kiegészítő eredményeit tárgyalja. Az esszéisztikus tanulmányokban nyitva hagyott kérdések körüljárására számos szakirodalmi forrás kínálkozna, ezek felkutatását azonban az olvasóra (az ünnepeltre?) bízzák a szerzők.² A fentiekén túl, bizonyos esetekben kutatómódszertani kifogások is megfogalmazhatók.³

2. Itt elsősorban M. Nádas Mária írására utalok, amelyben a megfogalmazott kérdések jelentős része nem újszerű. Szűrőpróba-szerűen kerestem (és találtam) egyes kérdésekre (pl. öndifferenciálás a gyakorlatban, indokolt-e a különbségtétel és csoportmunka és kooperatív munka között, a tanári „odafordulás” és a tanulói motiváció közötti összefüggések) vonatkozó szakirodalmat, ezek bemutatása azonban túlmutat jelen írás keretein.

3. Apróbb kifogások kvantitatív és kvalitatív kutatásokról szóló tanulmányok esetében is találhatóak. Előbbire példa Kálmán Orsolya írása, melyben nem derül ki, hogy mely populációra vonatkoznak az eredmények, és hogy a minta milyen alapon lett ehhez kijelölve. Különösen problematikus ez az összefoglaló fejezetben megfogalmazott első néhány állítás esetében, melyek látszólag általános érvényűek az egyetemi oktatók körében. Még hozzávetőleges arányok is megfogalmazódnak „(...) az oktatók majdnem fele a pedagógiai kompetenciáit is jónak tartja (...)” Kérdés, hogy ez minden (hazai?) egyetemi oktató felére igaz? (A szöveg értelmezésem szerint ezt sugallja.) Felmerülhet az a kérdés is, hogy ezek az arányok hogyan oszlanak meg a két vizsgált, meglehetősen különböző profilú intézmény között, és hogy a két főiskola/egyetem eredményei összevonnak-e. Több kvalitatív kutatásról szóló tanulmány bevezetőjében olvashatunk alaposan kidolgozott bevezetőt a vonatkozó elméleti háttérről, a kutatás tárgyának elemzése azonban legfeljebb implicit módon utal vissza ezekre, érintőlegesen használja fel a bevezetőben bemutatott elméleteket. Példa erre Réthy Endréné írása, mely elsősorban Gadamerre hivatkozva a hermeneutikai vizsgálat módját mutatja elméleti keretként, valamint a makarenkoi elveket is filozófiai alapokra helyezi. Ezek után azonban

Kérdés azonban, hogy felróhatók-e ezek a hiányosságok egy ilyen kötet esetében? (Én azt gondolom, hogy nem.) Megfogalmazhatjuk a kérdést, hogy mi a célja egy születésnapi tanulmánykötetnek... S amennyiben a válasz az, hogy nem (vagy nem elsősorban) tudományos eredmények közlése, akkor mi indokolja azt, hogy közlésre, és olvasásra érdemes? Mert véleményem szerint nagyon is az. Szubjektív benyomásom alapján ez a könyv mindenképpen méltó arra, hogy forgassuk, s ezt az az élmény indokolja számomra, amelyet az olvasása jelentett.

A könyv egészének mottója köszönetnyilvánítás, egy tiszteletet érdemlő kutató méltatása mind emberként, mind szakemberként. Ennek kapcsán mozaikszerűen kirajzolódik Golnhofer Erzsébet személyes története és kutatói pályafutása, s ennek kontextusaként, ennek háttérében (helyenként előtérbe kerülve) felsejlik egy tudományos közösség, valamint egy tudománynak is a története és a jelenje, számos aktuális rész kérdést fókuszálva, s emellett olyan alapkérdéseket is felvillantva, mint például a pedagógia hitelessége. Így a kötet egy olyan holisztikus élményt nyújt, melyben partikuláris és átfogó témák egyaránt terítékre kerülnek, egyszerre mélyfúrászerű és madártávlati, egyszerre személyes, közösségi és szakmai, s egyszerre jelent intellektuális és emocionális élményt. Közvetve megjeleníti azt, hogy a kutatói lét nemcsak szakmai síkon valósul meg, hanem szorosan összekapcsolódik személyes élményekkel, közösségi tartalmakkal. A könyv betekintést nyújt egy szakmai és emberi közösségbe, de olvasása során abba be is kapcsol, annak részévé tesz (különösen fiatal kutatóként).

Különleges írásmű ez, mely izgalmas témája lehetne egy antropológiai, egy tudományelméleti, egy tudászociológiai, egy pragmatikai vagy akár egy szövegtani-stilisztikai kutatásnak is. Megjelenése nem pusztán a tudományos tudás kiterjesztésének aktusa; rituális esemény, mely egyszerre tartalmaz formális elemeket és személyes szólásokat. Keverednek benne a magánszféra alakításának, a kapcsolatok fenntartásának, a tudományos eredmények közlésének és egy tudományterület legitimálásának funkciói.

Kiemelném Falus Iván írását, mely ezt a sokrétűséget önmagában is képes közvetíteni. Szakmailag nem akar többet mutatni, mint amennyit az írás valójában tartalmaz, hiszen nincs is rá szüksége. Egy sokat megélt kutató gondolatai, melyben szakmaiság és személyesség szervesen találkozik. Külön kiemelném, hogy ő az egyetlen, aki egy kisebb kritikát is meg mer fogalmazni az ünnepelttel kapcsolatban, s paradox módon ez teszi esszéjét még közvetlenebbé és hitelesebbé.

S bár a többi írás vagy a személyesség, vagy a tudományosság regiszterében tesz nagyobb kitérőket, az általuk kirajzolt összkép mozaikja egy olyan kötetet rajzol ki, mely olvasmányos és szívhez szóló, ugyanakkor tudományos szempontból is informatív, és mindenek előtt – s ebben esetben talán ez a legfontosabb – *hiteles*.

két konkrét intézményi gyakorlat egyes eseményeit, elemeit hasonlítja össze már-már emotív hangnemben. Írása hatásos, informatív, azonban a hermeneutikai és filozófiai tartalmak nem térnek vissza az írás elemző részében.